

Підсумовуючи, зазначимо, що охорона праці в Україні під час війни є складною проблемою, яка потребує постійної уваги та підтримки з боку держави та міжнародної спільноти. Незважаючи на те, що уряд ужив заходів для захисту прав працівників і забезпечення їхньої безпеки, треба зробити більше для розв'язання проблем, з якими стикаються працівники в районах, які постраждали від війни. Постійні зусилля щодо покращення доступу до охорони здоров'я, безпеки роботи та засобів правового захисту від порушень на робочому місці мають важливе значення для забезпечення захисту та підтримки працівників в Україні в цей важкий час.

Перелік джерел посилання

1. Кодекс законів про працю України (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#> (дата звернення: 14.02.2023).
2. Закон України «Про охорону праці» (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#> (дата звернення: 14.02.2023).
3. Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві: постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 р. № 337 (зі змін та допов.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.02.2023).

Огляд місця надзвичайних подій у гірничих виробках підземних підприємств під час проведення слідчих дій

Ярослав Крупка,

Одеський НДІСЕ, м. Одеса, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9811-7252>, e_mail: ere@ukr.net

Розглянуто процес огляду місця події під час розслідування аварій, нещасних випадків, порушень правил техніки безпеки в гірничих виробках. Проаналізовано роль експерта в наданні експертного висновку на підставі даних, отриманих від слідчого.

Ключові слова: аварія; подія; нещасний випадок; місце події; гірнична промисловість; гірничотехнічна експертиза; правила безпеки.

Inspection of the site of emergency events in the mining operations of underground enterprises during the investigation

Yaroslav Krupka

The process of inspecting the scene during the investigation of accidents, violations of safety rules in mining operations is considered. The role of the expert in providing an expert opinion based on the data received from the investigator is analyzed.

Keywords: accident, event, site of the event, mining industry, mining technical examination, safety rules,

Огляд місця події працівниками слідчих органів та експертами виконується після попереднього ознайомлення з необхідною технічною документацією і, за можливості, невідкладно.

Перший огляд доцільно робити за участю фахівця, найкраще — представника гірничотехнічної інспекції, який на місці допоможе слідчому розібратися в питаннях технічного характеру, дасть можливість кваліфіковано і технічно грамотно скласти протокол огляду місця події.

За великих аварій слідчий може потрапити на місце події лише за кілька днів після події. У таких випадках спускатися в шахту треба для того, щоб особисто побачити місце, де відбулася аварія, зорієнтуватися в розташуванні гірничих виробок, уявити собі, де міг перебувати потерпілий, де були очевидці, у якому стані були різні механізми

й захисні засоби тощо. Фіксація обстановки на місці події через деякий час або після ліквідації аварії все-таки дає змогу зіставити її з обстановкою на місці події до аварії та зробити висновки про можливі порушення правил безпеки.

Місце події, де сконцентровані найважливіші сліди-відображення, багате джерело вихідних даних, і якість розслідування кримінального провадження цілком залежить від того, чи повною мірою використане це джерело [1]. Воно дає слідчому важливі докази. Очевидець події або той, хто першим прибув на місце її, зобов'язаний подбати, щоб жодне із джерел інформації не було втрачено.

У тому випадку, коли слідчий не може опуститися в шахту у зв'язку з тим, що там проводяться аварійно-рятувальні роботи або ж роботи

з розбирання завалів, розгазування гірничих виробок тощо, а гірничорятувальники видають із шахти трупи загиблих або постраждалих осіб, необхідно негайно приступити до огляду одягу потерпілих. В одязі потерпілих можуть знаходитися, крім документів, різні інструменти, що свідчать про виконання ними тієї або іншої роботи і можуть слугувати важливими доказами у справі.

Якщо на місці події зберігається аварійна обстановка і працівники слідчих органів та експерти не мають можливості зробити огляд, то за їх дорученням це роблять працівники гірничорятувальних (аварійно-рятувальних) частин. У такому випадку працівники слідчих органів і експерти роблять огляд після ліквідації наслідків аварії з використанням відомостей, отриманих від працівників гірничорятувальних (аварійно-рятувальних) частин.

Місцем події вважаються визначені виробки, територія підприємства, будинку, споруди і промислового майданчику, зв'язані єдиним технологічним процесом за конкретного виду робіт, де стався нещасний випадок або аварія. Його огляд дає слідству важливі докази. Очевидець події чи працівники гірничорятувальних (аварійно-рятувальних) частин, які першими прибули на місце події, зобов'язані забезпечити, щоб жодне з цих доказів не було упущено. Найважливіший обов'язок тих, хто першим прибув на місце події,— установити конкретне місце події та за можливості ізолювати його. Це потрібно зробити у такий спосіб, щоб не втратити важливих відомостей в результаті встановлення занадто вузьких обмежень місця події.

Необхідно зберегти місце події в первісному вигляді (на момент його здійснення), не допускаючи знищення вихідних даних і доказів, переміщення предметів, зміни обстановки. До того ж необхідно зафіксувати обставини, сліди-відображення, що можуть із часом зникнути чи змінитися.

Працівники слідчих органів і експерти, які прибули на місце події, установлюють і фіксують, нічого не торкаючись і не переміщаючи, усі можливі обставини її виникнення, ускладнення та розвитку [1].

Під час огляду місця події необхідно встановити: гірничо-геологічні умови, технологію та організацію робіт, які виконувались у момент події, стан гірничих виробок, приміщень, машин, механізмів, захисних пристроїв, що блокують, до і після події, а також відповідність їх вимогам нормативно-технічної документації, якість освітлення робочого

місця, небезпечної зони, наявність небезпечних факторів, речові докази події, факти зміни обстановки і необхідності такої зміни для надання допомоги потерпілим, ліквідації аварії або попередження подальшого поширення події.

На місці події слідчий або залучені працівники роблять необхідну фіксацію предметів, геометричні виміри, необхідні для подальшого складання графічної схеми (ескізу). Ескіз місця події складає фахівець підприємства відповідно до протоколу огляду місця події. Головна вимога, якій має відповідати ескіз, полягає в тому, щоб за ним можна було одержати чітке уявлення про місце і характер події [2].

Часто огляд місця події, розташованого на аварійній ділянці механізмів та устаткування дають змогу відтворити аварійну ситуацію, яка склалася в момент події. Тоді необхідно зробити пробний пуск машин і механізмів, перевірку захисних пристроїв, сигналізації, контрольні виміри та інші роботи для виявлення причин нещасного випадку або аварії та вказати ці дії у протоколі огляду місця події [2].

Під час розслідування аварії можна різними способами встановити механізм та фактичні обставини її виникнення. Ці дані можуть бути отримані шляхом обстеження слідів-відображень, опитування учасників (очевидців) події, вивчення протоколів огляду, технічної і технологічної документації, у результаті слідчих дій та експериментів з відтворення обставин аварії тощо.

Однак часто внаслідок особливостей сприйняття інформації людиною (різними її аналізаторами: зоровим, слуховим та ін.), а в окремих випадках швидкоплинності події, очевидці не можуть дати об'єктивну характеристику механізму події, а якщо і називають які-небудь суб'єктивні дані, то часто припускаються помилок, тим більше, що деякі з них після аварії перебувають у шоківому стані. Не можна не враховувати й можливість навмисного перекручування обставин події з боку її учасників, зацікавлених у результаті справи. Отже, варто визнати бажаним в окремих випадках проведення експерименту з відтворення обставин аварії.

Свідки, яких слідчий повинен допитати в порядку виконання первісних слідчих дій, можуть бути розділені на дві групи:

- 1) свідки — очевидці події (переважно це будуть робітники шахти);
- 2) свідки, що першими прибули на місце події (це найчастіше гірничорятувальники, а також

гірничотехнічні інспектори й гірники, які брали участь у ліквідації наслідків аварії і порятунку потерпілих).

Практика проведення судових гірничотехнічних досліджень щодо фактів порушень правил охорони праці на підприємствах гірничої промисловості та в підземних умовах свідчать про те, що порядок огляду й вилучення документів під час розслідування злочинів даної категорії має виняткове значення для призначення експертизи та процесу підготовки експертного висновку. Огляд і вилучення документів згідно з чинними процесуальними нормами мають проводитись тільки працівниками слідства, тому що законодавство забороняє експертові самостійно збирати матеріали, що підлягають дослідженню, а також вибирати із представлених йому матеріалів справи вихідні дані для проведення експертизи, якщо вони відбиті в матеріалах справи неоднозначно [3].

Перелік джерел посилання

1. Судова гірничотехнічна експертиза: організаційні та методичні основи / Бордюгов Л. Г. та ін. Донецьк, 2005. 429 с.
2. Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2017 р. № 337. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.03.2023).
3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 11.03.2023).

Експертне дослідження наслідків застосування ракетної та артилерійської зброї

Андрій Кульчицький,

заслужений енергетик України, Київський НДІСЕ, м. Київ, Україна,
e-mail: andrii.kulchytskyi@kndise.gov.ua

Олександр Висікан,

Київський НДІСЕ, м. Київ, Україна, e-mail: oleksandr.vysykan@kndise.gov.ua

Сформульовано особливості задач, які розв'язуються під час проведення експертиз ракетної та артилерійської зброї. Запропоновано алгоритм визначення дії уражаючих факторів при вибуху артилерійських боєприпасів.

Ключові слова: експертиза; артилерійська зброя; ракетна зброя; дія уражаючих факторів.

Determination of consequences of weapons use while forensic examination of missile and artillery weapons *Andriy Kulchytskyi, Aleksandr Vysykan*

Peculiarities of the tasks to be solved during missile and artillery examinations are formulated. An algorithm for determining the effect of striking factors during explosion of artillery ammunition is proposed.

Keywords: forensic examination, artillery weapons, missile weapons, effect of striking factors.

Під час проведення судових експертиз артилерійської та ракетної зброї, окрім розв'язання ідентифікаційних, класифікаційних, діагностичних і ситуаційних задач, виникла необхідність розв'язання задач із визначення наслідків застосування артилерійської та ракетної зброї із визначенням напрямку (місця), із якого було застосовано зброю. Однак при їх розв'язанні існують деякі складнощі.

По-перше, на дослідження надається велике різноманіття боєприпасів і засобів ураження (уламки, осколки): крилаті ракети повітряного,

морського й наземного базування, авіаційні бомби, керовані ракети різних класів («поверхня-повітря», «повітря-поверхня», «повітря-повітря», «поверхня-корабель», «корабель-поверхня»), ударні безпілотні літальні апарати, некеровані авіаційні ракети, тактичні та оперативно-тактичні балістичні ракети, протитанкові керовані ракети, артилерійські боєприпаси (артилерійські снаряди, реактивні снаряди, мінометні міни, снаряди танкових і протитанкових гармат), інженерні боєприпаси.